

ДОМАШНІЙ АРЕШТ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

HOUSE ARREST: DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE

Бережний О.І., к.ю.н.,

асистент кафедри кримінального процесу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

orcid.org/0000-0001-7229-8895

Чипіга А.П., студент III курсу факультету прокуратури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

orcid.org/0009-0002-2952-9365

Стаття присвячена дослідженню домашнього арешту-одного з найсуворіших запобіжних заходів України, що, у свою чергу, є різновидом заходів забезпечення кримінального провадження, які застосовуються в Україні. Домашній арешт є відносно новим інститутом у кримінальному процесуальному праві нашої країни, він ще недостатньо вивчений дослідниками у галузі кримінального процесу і потребує більш ретельного дослідження. Всього Кримінальним процесуальним кодексом передбачено 5 запобіжних заходів-особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт та тримання під вартою.

Нормативні поняття домашнього арешту надані відповідною нормою статті 181 кримінального процесуального закону, а також відповідною Інструкцією щодо забезпечення його виконання. У даній статті висвітлені ці визначення. Також в нашій роботі приділено увагу аналізу відповідних приписів КПК стосовно загальних для всіх запобіжних заходів, в тому числі і для досліджуваного нами домашнього арешту, підстав та мети їх застосування, а також властивих лише домашньому арешту процедури і строків застосування цього запобіжного заходу, змісту правообмежень (обов'язків і заборон), які можна покласти на особу, застосовуючи його, а також особливих засобів контролю за діями особи, які можуть застосовуватися для забезпечення його ефективної реалізації. У статті висвітлено також положення Кримінального кодексу України, які закріплюють кримінальну відповідальність за умисне ухилення особи від виконання судового рішення, в тому числі і про призначення їй цього запобіжного заходу.

Окрім нормативних, в даній роботі висвітлено і декілька доктринальних визначень поняття домашній арешт, сформульованих провідними науковцями у галузі кримінального процесу. На підставі їх аналізу було визначено домашній арешт як застосовуваний слідчим суддею за клопотанням органів досудового розслідування запобіжний захід у кримінальному провадженні у справах про злочини, за які встановлене покарання у вигляді позбавлення волі, який полягає в обмеженні права особи на особисту свободу і свободу пересування шляхом встановлення особі заборони залишати місце її постійного проживання протягом всієї доби або її певного періоду, за порушення якої настає кримінальна відповідальність.

Також було вивчено зарубіжний досвід регулювання і застосування домашнього арешту в таких країнах як США, Молдова, Латвія, Казахстан, Франція та Іспанія. З'ясовано, що попри різні підходи до даного інституту в кожній із цих країн, він скрізь полягає в обмеженнях особистої свободи особи.

Ключові слова: кримінальний процесуальний кодекс, кримінальне процесуальне законодавство, домашній арешт, запобіжні заходи, заходи забезпечення кримінального провадження, кримінальне провадження, кримінальне правопорушення, обмеження прав і свобод.

The article is devoted to the study of house arrest, one of the strictest preventive measures in Ukraine, which, in turn, is a type of measures to ensure criminal proceedings that are used in Ukraine. House arrest is a relatively new institution in the criminal procedural law of our country; it has not yet been sufficiently studied by researchers in the field of criminal procedure and requires more thorough research. In total, the Criminal Procedure Code provides for 5 preventive measures – personal obligation, personal surety, bail, house arrest, and detention.

The normative concepts of house arrest are provided by the relevant norm of Article 181 of the Criminal Procedure Code, as well as by the relevant Instructions for ensuring its implementation. This article highlights these definitions. Our work also pays attention to the analysis of the relevant provisions of the CPC regarding general preventive measures for all, including the house arrest we are studying, the grounds and purpose of their application, as well as the procedures and deadlines for applying this preventive measure, which are specific only to house arrest. the content of legal restrictions (obligations and prohibitions) that can be imposed on a person when applying it, as well as special means of control over a person's actions that can be used to ensure its effective implementation. The article also highlights the provisions of the Criminal Code of Ukraine, which establish criminal liability for a person's intentional evasion of execution of a court decision, including the imposition of this preventive measure on him.

In addition to the normative ones, this work also highlights several doctrinal definitions of the concept of house arrest, formulated by leading scholars in the field of criminal procedure. Based on their analysis, house arrest was defined as a preventive measure applied by the investigating judge at the request of the pre-trial investigation bodies in criminal proceedings in cases of crimes for which a penalty of imprisonment is established, which consists in restricting a person's right to personal freedom and freedom of movement by prohibiting the person from leaving their place of permanent residence throughout the day or for a certain period, the violation of which entails criminal liability.

Foreign experience in regulating and applying house arrest in countries such as the USA, Moldova, Latvia, Kazakhstan, France, and Spain was also studied. It has been found that despite different approaches to this institution in each of these countries, it everywhere consists of restrictions on the personal freedom of an individual.

Key words: criminal procedure code, criminal procedure legislation, house arrest, preventive measures, measures to ensure criminal proceedings, criminal proceedings, criminal offense, restriction of rights and freedoms.

Постановка проблеми. Злочинність у всі часи була, є і буде розповсюдженою проблемою скрізь: як в Україні, так і в інших державах Європи і всього світу. У зв'язку з цим до притягнення до кримінальної відповідальності потенційного злочинця, призначення йому справедливого покарання відповідним вироком суду, або навіть і звіль-

нення його від покарання і кримінальної відповідальності у зв'язку з відсутністю його вини у вчиненні того чи іншого кримінально караного діяння, непричетністю до нього, або і визнанням його вини, проте наявністю сприятливих обставин на боці обвинуваченого, вкрай необхідним є застосування спеціальних заходів у криміналь-

ному провадженні, для попередження ухилення особи від досудового розслідування, знищення чи приховування нею певних доказів, незаконного впливу на свідків, адже завжди існує такий ризик. Ці заходи називаються запобіжні заходи у кримінальному провадженні. До них належить також і домашній арешт [1, с. 568].

Проблематика дослідження такого комплексного інституту у кримінальному процесі як України, так і зарубіжних держав як домашній арешт його застосування зумовлена складністю цього запобіжного заходу, особливістю підстав та процедури його застосування. Домашній арешт є достатньо молодим заходом забезпечення кримінального провадження. Його було запроваджено на початку існування незалежної України. Домашній арешт-це альтернатива триманню під вартою, і вона достатньо поширена при здійсненні досудового розслідування, доказами чого є дані судової статистики [2, с. 215]. Порядок, в якому застосовується цей запобіжний захід, встановлений ст. 181 КПК України. Проте детально він закріплений в інших статтях гл. 18 КПК України, яка врегульовує застосування, зміну і скасування запобіжних заходів, а також у відомчих нормативно-правових актах та правотлумачних судах, що є свідченням відсутності комплексного підходу парламенту до регулювання цих приписів. На мою думку, потрібно дослідити механізми регулювання цього питання у кримінальному процесуальному законодавстві України, а також дослідити досвід зарубіжних країн у застосуванні домашнього арешту, порівнявши його з українським, з метою подальшого з'ясування можливості подальшого перейняття Україною відповідного досвіду регулювання цього питання у кримінально-процесуальному законодавстві іноземних держав. Слід сказати, що цей запобіжний захід часто застосовується на практиці в кримінальному провадженні.

Актуальними у зв'язку з практикою застосування домашнього арешту є проблеми, пов'язані з його втіленням без порушень норм Кримінального процесуального кодексу. На сьогоднішній день розповсюдженими є такі порушення слідчими суддями приписів закону, що зумовлюють потребу скасування судових рішень, як: недоведеність обгрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним кримінального правопорушення та наявності ризиків, закріплених ст. 177 КПК; ухвали слідчих суддів не часто не містять адреси житла, залишати яке підозрюваному заборонено в рамках застосовуваного до нього домашнього арешту; часто не встановлюється час, протягом якого особи не можна залишати житла-місця відбування домашнього арешту [3, с. 166]. Ці недоліки є істотними для рішення суду, тому їх усунення є обов'язковим.

Попередні дослідження. Дослідженню даної тематики протягом всього часу застосування домашнього арешту приділяли значну увагу такі дослідники у галузі кримінального процесу, як Крайнюк В. Г., Тищенко О. І., Гаркуша А. Г., Давиденко С. В., Кіцен Н. В., Брездєн В. І., Шевчук М. І., Шпачук А. О., Гузєла М., Шелякін О. С., Фоміна Т. Г., Безух І. Ю., Тертична А. А., Фаринник В. І., Агакерімов О. Н., Декайло П., та деякі інші науковці.

Мета дослідження. Метою даної статті є детальний аналіз правової природи такого запобіжного заходу як домашній арешт, з'ясування юридичних підстав і процедури його застосування у кримінальному провадженні, з'ясуванні кола суб'єктів, уповноважених на його застосування в Україні, здійснення порівняльної характеристики регулювання цього правового інституту в Україні і в іноземних державах, із з'ясуванням можливості застосування іноземного підходу у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи правову природу домашнього арешту як запобіжного заходу в кримінальному процесуальному законодавстві України, насамперед потрібно надати визначення самому поняттю "домашній арешт". Крім чисельних доктринальних тлу-

мачень цього терміна, сформульованих кримінально-процесуальною наукою, існує ще й законодавче визначення даного запобіжного заходу. Воно встановлене ч. 1 ст. 181 КПК, згідно з якою домашній арешт означає заборону покидати місце проживання упродовж всієї доби або протягом конкретного періоду доби, яка встановлюється для підозрюваного чи обвинуваченого. [4] Дане визначення містить такі визначальні ознаки домашнього арешту: 1) це заборона покидати місце проживання, тобто правомірне обмеження свободи пересування і права на повагу до приватного життя; 2) ця заборона може діяти протягом всієї доби або протягом певного її періоду; 3) суб'єктом, для якого вона встановлюється, є підозрюваний або обвинувачений.

З одного боку, це визначення є чітким і зрозумілим, однак водночас воно не в повній мірі розкриває правову природу даного заходу забезпечення кримінального провадження. З огляду на це потрібно навести ще одне правове визначення, яке змістовно і всебічно характеризує домашній арешт. Воно надане у підзаконному нормативно-правовому акті, а саме Інструкції про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. Згідно з абз. 1 п. 3 ч. 1 цієї інструкції, домашній арешт означає вид запобіжного заходу, який застосовується в кримінальному провадженні згідно з ухвалою слідчого судді або суду до осіб, що підозрюються або обвинувачуються у вчиненні ними злочинів, за які закон встановив покарання у вигляді позбавлення волі, та являє собою заборону для них покидати місце проживання протягом всієї доби або протягом її конкретного періоду [5]. Як бачимо, дане визначення є більш комплексним, широким, змістовним, і містить ще деякі ознаки домашнього арешту, окрім згаданих вище, а саме: 1) цей захід застосовується у кримінальному провадженні, і тільки в ньому; 2) суб'єктом його застосування є лише два уповноважених суб'єкти: слідчий суддя як посадова особа і суд як колегіальний орган, що здійснює функцію правосуддя; 3) застосовується на підставі підозри у вчиненні саме злочинів, за які закон передбачив покарання у вигляді позбавлення волі, тобто звужено коло суб'єктів і підстав застосування домашнього арешту. Хоча ці ознаки не містить законодавче визначення, проте їх встановлює ч. 2 ст. 181 КПК окремо від нього. Дане визначення передбачене підзаконним актом, призначеним для застосування органами досудового слідства і працівниками правоохоронних органів, тому воно має дуже важливе значення, адже забезпечує його правильне застосування за належних підстав, у належному провадженні та в належному порядку.

Мета застосування домашнього арешту на етапі досудового розслідування в рамках кримінального провадження загальна для всіх запобіжних заходів, і вона передбачена ч. 1 ст. 177 КПК, згідно з якою це забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам: 1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду; 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин вчиненого кримінального правопорушення; 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим способом; 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується [4]. Це загальна мета для всіх запобіжних заходів, а конкретна мета, з якою застосовується саме домашній арешт, визначається судом, слідчим суддею в кожному конкретному випадку з урахуванням

обставин справи, поведінки підозрюваного, обвинуваченого, характеристики його особи, тяжкості вчиненого ним злочину і суворості передбаченого за нього покарання та інших обставин. Підстава застосування всіх запобіжних заходів, в тому числі і домашнього арешту також спільна для них, і згідно з ч. 2 ст. 177 КПК, це наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті [4]. Отже, підстава застосування домашнього арешту двоєдина, для її існування необхідні обидві обставини: як наявність підозри, так і наявність ризиків перешкодження нормальному розслідуванню факту злочину. Відсутність хоча б однієї із цих обставин виключає відповідну і підставу застосування певного запобіжного заходу, а тому його відповідне ініціювання слідчим і прокурором без належної правової підстави буде визнаватися процесуальним порушенням. Крім умов, за яких застосовуються усі запобіжні заходи, нормами КПК також передбачені обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Їх перелік закріплений статтею 178 КПК і є вичерпним.

Процедура застосування домашнього арешту регламентується ч. 3-6 ст. 181 КПК. Згідно з ч. 3 ст. 181 КПК, ухвалу про призначення домашнього арешту потрібно передати органу Національної поліції за місцем, де постійно або тимчасово проживає підозрюваний чи обвинувачений, щоб цей орган її виконав. Згідно з ч. 4 ст. 181 КПК, орган Національної поліції повинен невідкладно поставити на облік особу, якій суд призначив домашній арешт, і поінформувати про це слідчого або суд, якщо запобіжний захід застосовується у період судового провадження. Згідно з ч. 5 ст. 181 КПК, службові особи органу НП можуть перебувати до місця, де проживає підозрюваний, обвинувачений, до якого застосовано домашній арешт, щоб контролювати його поведінку, вимагати, щоб вона надала усно або в письмовій формі пояснення з питань стосовно виконання покладених на неї в рамках даного запобіжного заходу обов'язків, наглядати за особою за допомогою електронних засобів контролю. Стосовно електронних засобів контролю, то ч. 1 ст. 195 КПК передбачено, що застосування електронних засобів контролю являє собою встановлення на тілі підозрюваного або обвинуваченого приладу, з використанням якого можна буде слідкувати за ним та зафіксувати місце, де він перебуває в конкретний момент часу. Даний прилад необхідно надійно убезпечити від самостійного знімання, пошкодження або іншого втручання особи в його роботу з ціллю ухилитися від контролю та сигналізувати про намагання особи вчинити зазначені дії. А частиною 6 статті 195 КПК встановлено, що якщо особа відмовляється носити засіб електронного контролю, умисно знімає, пошкоджує або іншим способом втручається в його роботу, щоб ухилитися від контролю, так само як і якщо вона пробує вчинити вказані дії, то це невиконання обов'язків, які суд покладає на підозрюваного, обвинуваченого, обираючи йому запобіжний захід, що не має відношення до позбавлення волі, або є домашнім арештом. [4]. У свою чергу частиною 1 статті 382 Кримінального кодексу передбачена кримінальна відповідальність за умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкодження їх виконанню у вигляді штрафу у розмірі від 500 до 1000 н.м.д.г. або позбавлення волі на строк до трьох років [6]. Відповідно до ч. 6 ст. 181 КПК, ухвала слідчого судді про тримання особи під домашнім арештом не може діяти протягом строку, більшого за два місяці. Якщо особа умисно протиправно залишає місце перебування, яке визначив суд у відповідному рішенні, то це розглядається як невиконання рішення суду, і тому особу за нього потрібно притягнути до відповідальності, передбаченої кримінальним законом. Строк, протягом якого особу тримають під

домашнім арештом, можна продовжити за відповідним клопотанням прокурора лише в рамках строку досудового розслідування за процедурою, визначеною статтею 199 цього Кодексу. Загальний строк тримання особи під домашнім арештом під час досудового розслідування не може бути більшим за шість місяців. Коли цей строк закінчується, то ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту стає недійсною і вважається, що запобіжний захід скасовано [4].

Окрім нормативних, існує ще багато доктринальних визначень домашнього арешту, вироблених кримінальною процесуальною наукою. Звернемо увагу на деякі з них. Так, на думку Потапової Д. І. і Василенко А. В., домашній арешт-це запобіжний захід, який застосовують слідчий суддя або суд за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора до підозрюваного або обвинуваченого у вчиненні злочину, за вчинення якого закон визначає покарання у виді позбавлення волі, і в період якого діє заборона покидати місце проживання протягом всієї доби або певного її часу, для підозрюваного, обвинуваченого протягом строку, передбаченого ухвалою суду та слідчого судді [7, с. 19]. Це визначення також достатньо широко розкриває правову природу домашнього арешту, однак його перевага ще й у тому, що воно містить вказівку на статтю Кримінального процесуального кодексу, яка закріплює коло обов'язків, які може і повинен покласти суд або слідчий суддя на особу, приймаючи рішення про застосування до неї домашнього арешту, задля забезпечення ефективності і реальної дії цього запобіжного заходу.

На думку науковиць Хитрої А. Я. та Ратнові О. В., домашній арешт-це запобіжний захід, що являє собою накладення зобов'язань, встановлених ч. 5 ст. 194 КПК України, та заборони покидати житло протягом всієї доби або певного її часу, для підозрюваного, обвинуваченого протягом строку, передбаченого ухвалою суду та слідчого судді [7, с. 19]. Це визначення також достатньо широко розкриває правову природу домашнього арешту, однак його перевага ще й у тому, що воно містить вказівку на статтю Кримінального процесуального кодексу, яка закріплює коло обов'язків, які може і повинен покласти суд або слідчий суддя на особу, приймаючи рішення про застосування до неї домашнього арешту, задля забезпечення ефективності і реальної дії цього запобіжного заходу.

Дослідник Михайло Гузела визначив домашній арешт як прогресивний запобіжний захід, що являє собою комплекс застосованих згідно з ухвалою слідчого судді або суду відповідних заборон і обмежень, які накладаються на обвинуваченого (підозрюваного) через його повну або часткову ізоляцію у межах житла, щоб досягти мети цього запобіжного заходу, за здійсненням яких наглядають компетентні органи [8, с. 183]. Дане визначення важливе передусім тим, що воно встановлює обов'язок суб'єктів владних повноважень забезпечувати ефективну дію домашнього арешту, контролюючи виконання покладених у його межах на особу легальних обов'язків і заборон.

Отже, на мою думку, можна надати наступне визначення домашньому арешту-це запобіжний захід у кримінальному провадженні у справах про злочини, за які встановлене покарання у вигляді позбавлення волі, який застосовує слідчий суддя за клопотанням органів досудового розслідування, який полягає в обмеженні права особи на особисту свободу і свободу пересування шляхом встановлення особі заборони залишати місце її постійного проживання протягом всієї доби або її певного періоду, за порушення якої настає кримінальна відповідальність.

Домашній арешт як запобіжний захід існує і в інших країнах світу. Потрібно сказати, що попри загальні положення стосовно цього заходу в кримінальному процесуальному праві різних країн, існують певні особливості його застосування у різних країнах. Застосування домашнього арешту в кожній країні світу має як переваги, так і недоліки. Домашній арешт як запобіжний захід в Україні не ідеальний, в нього є суттєві недоліки, для усунення яких корисним було б застосування зарубіжного досвіду його використання. У зв'язку з цим вважаємо необхідним зосередити увагу на регулюванні цього заходу в кримінальному процесуальному законодавстві різних країн світу.

Зокрема, в Сполучених Штатах Америка існує федеральна програма домашнього арешту, яка визначає три ступені суворості даного заходу. Перший ступінь означає, що особа повинна перебувати в місці свого проживання кожного день лише у чітко встановлені години (зазвичай вночі); другий ступінь передбачає, що особа мусить перебувати в місці свого проживання постійно, крім часу, в який вона працює, навчається, відвідування релігійні служби, отримує медичну допомогу, зустрічається з адвокатом, присутня в суді, виконує покладені на неї судом обов'язки; третій ступінь полягає в обов'язку особи знаходитися у своєму житлі цілодобово, окрім випадків, коли вона отримує медичну допомогу, присутня в суді [9, с. 135].

Згідно із ч. 2 ст. 188 Кримінально-процесуального кодексу Республіки Молдова від 14 березня 2003 р. № 122–XV, домашній арешт застосовують до обвинуваченого, підсудного за рішенням судді відносно кримінального переслідування або судової інстанції за процедурою, визначеною ст. ст. 185 і 186, якщо є умови, що дозволяють обрати такий запобіжний захід як арешт, але якщо повністю ізолювати особу недоцільно у зв'язку з її віком, станом її здоров'я, сімейним станом або з урахуванням інших обставин. Якщо обвинувачений, підозрюваний не дотримується обмежень та обов'язків, призначених суддею із кримінального переслідування або судом, суд може замінити домашній арешт на попередній арешт за своєю ініціативою або якщо про це клопотав прокурор (згідно з ч. 7 ст. 188 КПК Республіки Молдова) [10 с. 193].

Кримінально-процесуальний закон Латвії встановив у ст. 282 визначення домашнього арешту, згідно з яким це позбавлення особи свободи, до якого застосовуються строки взяття під варту, і час якого рівнозначний часу тримання під вартою [11, с. 67]. Отже, на відміну від України, кримінальне процесуальне законодавство Латвії вважає домашній арешт таким же за суворістю заходом, як і тримання під вартою. Виходячи з цього, можна припустити, що за одних і тих самих обставин суд може застосувати до підозрюваного, обвинуваченого як домашній арешт, так і тримання під вартою.

У Казахстані, застосовуючи домашній арешт, відповідно до ст. 149 Республіки Казахстан заарештованому можуть заборонити спілкуватися з деякими особами, одержувати та відправляти кореспонденцію, вести переговори з використовуючи будь-які засоби зв'язку. Також можна встановити обмеження для особи стосовно виходу з житла. Місце проживання заарештованого можна охороняти. За діями особи, за його поведінкою встановлюється нагляд, якщо це необхідно.

Згідно зі ст. 137 КПК Франції, до особи, щодо якої ведеться слідство, можна застосувати домашній арешт з електронним контролем. Домашній арешт може призначити слідчий суддя (згідно зі ст. 138 КПК), який покладає на особу низку обов'язків: не покидати територію у межах, визначених слідчим суддею; не залишати місце проживання або інші місця, які визначив слідчий суддя; не відвідувати якісь місця або відвідувати лише місця, які визначив слідчий суддя [3, с. 167–168].

В Іспанії поняття “домашній арешт” взагалі немає, проте можливо застосовувати тимчасове примусове розміщення поза в'язницею. Цей захід застосовується до тих осіб, що підозрюються у вчиненні нетяжкого злочину, і полягає у позбавленні волі строком до 12 діб. Порушник

має право вимагати від суду дозволити йому відбувати це покарання у вихідні та святкові дні. Майже у 95 відсотках випадків дане покарання призначається футбольним фанатам. Домашній арешт тут застосовують з метою подавлення протестних рухів [10 с. 194].

Отже, попри загальні засади застосування домашнього арешту в кримінальному провадженні, його правової природи, у кожній країні світу його значення неоднакове, він характеризується різними підставами, порядком застосування, обов'язками, які можна покласти на особу, що можна пояснити унікальними особливостями функціонування системи кримінальної юстиції, судової влади в різних державах, а також специфікою їх правових систем. Однак спільним для даного запобіжного заходу в усіх країнах є те, що він полягає в обмеженні права особи на особисту свободу та свободу пересування шляхом покладення на особу обов'язків протягом деякого часу не змінювати місце свого проживання і передбачає заборону його залишати цілодобово або протягом певного періоду дня.

Висновки. Домашній арешт в кримінальному процесуальному законодавстві України є одним із запобіжних заходів, які застосовуються в кримінальному провадженні стосовно підозрюваного і обвинуваченого. У ст. 176 КПК, яка закріплює список запобіжних заходів, вони розташовуються в порядку збільшення суворості, і домашній арешт в цьому списку займає передостаннє місце перед триманням під вартою, тому він є другим за суворістю запобіжним заходом. У КПК основні засади його застосування детально врегульовані ст. 181 КПК, окремими положеннями КПК стосовно правової природи запобіжних заходів загалом, а також спеціальним підзаконним актом: Інструкцією про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту.

Існують як нормативно-правові, так і доктринальні визначення поняття домашній арешт, надані провідними науковцями у галузі кримінального процесуального права. На їх основі можна сформулювати наступне його визначення: домашній арешт-це запобіжний захід у кримінальному провадженні у справах про злочини, за які встановлене покарання у вигляді позбавлення волі, який застосовує слідчий суддя за клопотанням органів досудового розслідування, який полягає в обмеженні права особи на особисту свободу і свободу пересування шляхом встановлення особі заборони залишати місце її постійного проживання протягом всієї доби або її певного періоду, за порушення якої настає кримінальна відповідальність. Мета і підстава застосування домашнього арешту в кримінальному провадженні спільні для всіх запобіжних заходів. Процедура застосування цього заходу врегульована нормами ч. ч. 3-6 ст. 181 КПК.

Було проаналізовано особливості застосування домашнього арешту в таких країнах як США, Молдова, Латвія, Казахстан, Франція та Іспанія. Зарубіжний досвід його застосування неоднаковий у різних країнах і залежить від багатьох факторів, попри його схожу правову природу. Однак спільним для регулювання питання домашнього арешту в усіх зазначених країнах є те, що він полягає в обмеженні права особи на особисту свободу і свободу переміщення шляхом встановлення їй заборони покидати житло цілодобово або протягом певного часу доби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Потапова Д.І., Василенко А.В. Застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту в Україні, Італії, Молдові та Литві: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2013. № 11. С. 568-572. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-11/140
2. Тищенко О. І. Домашній арешт як запобіжний захід: окремі питання правозастосовних реалій. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2017. № 3. С. 215–220.
3. Кіцен Н.В. Домашній арешт як вид запобіжного заходу в Україні та деяких країнах Європи: порівняльний аспект. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. № 3, т. 31 (70). С. 166-170. DOI 10.32838/TNU-2707-0581/2020.3/29

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 29.11.2025).
5. Про затвердження Інструкції про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту : наказ М-ва внутрішніх справ України від 23 груд. 2016 р. № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0108-17>. (дата звернення: 01.12.2025).
6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення: 01.12.2025).
7. Хитра А. Я., Ратнова А. В. Домашній арешт у кримінальному провадженні: навчально-практичний посібник. Львів: ЛьВДУВС, 2017. – 108 с.
8. Гузела М. Проблема застосування домашнього арешту як запобіжного заходу та заходу процесуального примусу в кримінальному провадженні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. Юридичні науки*. 2019. С. 180–184 URL: <http://ena.lp.edu.ua> (дата звернення: 06.12.2025)
9. Шелякін О. С. Поняття домашнього арешту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право*. 2016. Вип. 38, т. 2. С. 132–136.
10. Москалюк Ю. Д. Застосування домашнього арешту в кримінальному процесі зарубіжних країн. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2016. № 23. С. 193–195.
11. Давиденко С. В. Домашній арешт як ізоляційний запобіжний захід: порівняльно-правове дослідження. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. С. 62–70. DOI: 10.32837/apdp.v0i86.2405

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025
Дата публікації: 31.12.2025